

Муниципальное казённое общеобразовательное учреждение
"Эндирейская общеобразовательная средняя школа №2"

Утверждаю:

Директор МБОУ
Айдемиров М.А.
Приказ по МКОУ " " "
от "30" августа 2023г

Согласована
Зам.дир.ЭСОШ№2
Багатова З.И.
"30"августа 2023г

Рабочая программа по учебному предмету «Родная литература»

для 8 класса

учительницы родного языка и литературы
Эндирейской СОШ №2

Тамаевой Б.А.

на 2023 – 2024 уч.год

БАЯНЛЫКЪ СЁЗ

Аслу умуми школалар учун (8 класда) кѳумукъ адабиятдан уьлгю иш гѳрѳв программа 2018-нчи йылны август айыны 3-нде кѳабул этилген «Россия Федерацияны билимни гѳакъында» деген Федерал законуну «11- нчи 14-нчю статьяларына этилген алмашынывланы гѳакъында» деген 317- ФЗ номерли Федерал закону яшавгѳа чыгѳара туруп, федерал пачалыкъ стандартлагѳа гѳере ва пачалыкъ умуми билим берив тармакъда тасдыкъ этилген гесимлени (Россияны Юстиция Министерлигини 2021-нчи йылны июнь айны 5-де 64101 номери булан гѳисапгѳа алынган Россия Федерацияны билим берив министрлигини 2021-нчи йылда май айны 31- нде 287-нчи номерли буйругѳу булан «Орта класлар учун аслу билим берив Федерал Пачалыкъ гесимлерини талапларына гѳере камилешдирилип мугѳкамлашдырылган); «Кѳумукъ адабият ва Кѳумукъ тил» предметлени бѳлюклери, тарбиялавгѳа байлавлу уьлгю программасы 2020-нчы йылны июнь айыны 2-синде ФУМО-ну умуми билим беривге байлавлу чыгѳарган кѳараргѳа гѳере Россия Федерацияны Гѳукуматыны 2016 – йылны апрель айны 9-да 637-р номерли буйругѳу булан тасдыкъ этилген.

«Кѳумукъ адабият» предметни умуми характеристикасы

Школада уьйренилеген предметлени арасында яшланы кѳылыкъ, ругъ якъдан тарбиялавда адабият дарслар аслу ерни тута. Олар не даражада, нечик юрюлегенинден охувчу яшларда наслудан-наслугѳа бериле гелеген халкъны асил хасиятларыны уьлгюлерин болдурмакъ, камилешдирмек йимик масъалалар гѳасил бола. Шо себепден муаллим бу дарслагѳа бек жаваплы ва тындырыкълы янашма герек. Адабият дарсларда охувчуларда ана тилине ва адабиятына бакъган сюювню тувдурув муаллимге борч. О дарсланы аслу борчларындан бирдагѳысы чебер асарланы тарихи яшавдагѳы ерин ва идея масъаласын тюз англатмакъ, шоланы чеберлик ягѳына дурус кѳыймат бермеге уьйретмек.

Чебер асарланы тилин уьйренив охувчулагѳа сѳзню чеберлигин, гѳзеллигин англамагѳа, ана тилни стиль якъдан чеберлигине ес болмагѳа болушлукъ эте.

«Кѳумукъ адабият» предметни уьйренивню муратлары

Янгы стандартлар аслу умуми билим берив системасында охувчуланы билим даражасын тюз багъалавда кюрчю болуп токътай. Янгы стандартлар бизин Ватанны кѣп миллетли халкъларыны маданиятын, ана тилин уйренивге, сакълавгъа, ону оьсдюрювге ихтиярларын, ана тилинде аслу умуми билим алывда имканлыкълар болдурувгъа, адаткъылыгъын сакълавлгъа бакъдырылгъан. Шолайлыкъда, уьлгю иш гѣрюв программа айры охувчуну билим даражаларын оьсдюрювге эркин ёл ача, ону класда, уйде, оьзбашына чалышып, интернетден пайдаланып, билим-тарбиясын артдырмагъа генг имканлыкълар бере.

Адабият предметни алдында салынагъан аслу муратлар:

– охувчуларда дюньягъа, гъалиги яшавгъа байлавлу англавланы генглешдишив, олагъа тюз багъа берив

; – ватангъа, халкъына бакъгъан сюювню артдырив, патриот гъислени тарбиялав;

– охувчуларда адабиятны предмет гъисапда уйренивге бакъдырылгъан яратывчулукъ иш бажарывчукъларын ва мердешлерин мюлк этив;

– адабиятны гѣрмекли чебер асарларына асасланып, дюнья гертиликге багъа берив, къылыкъ-тарбия, гѣзеллик, оьр инсан аралыкълар йимик англавланы оьсдюрюв.

Федерал пачалыкъ билим берив стандартны «Тил ва адабият илму» (филология) бѣлюгюнде адабиятны уйренивню алдына шулай аслу масъалалар салынгъан:

1. оьзюню гележекде билим даражасын оьсдюрювде адабиятны уйренивню агъамиятын англамакъ; арты бѣлюнмейген, бир ёрукъда юрюлеген охувну оьзюню дюньягъа къаравларын, англавларын болдурувда, дюньяда адамны ва жамиятны аралыкъларын гелишдишивде къурал гъисапда къолламакъ;

2. адабият асарланы охуп, тюз англав халкъны мили маданиятын, яшавун уйренивде аслу къурал болуп токътайгъанын англамакъ;

3. гѣрмекли чебер асарланы уйренивню натижасында ана тилни гѣзеллигин, ону байлыгъын, тил имканлыкъларын оьз халкъыны ва дагъыстан миллетлени маданиятын англап, сезип бажармакъ;

4. тюрлю-тюрлю жанрлардагы асарланы уйренивде авуздан ва язып оз ойларын айтып, пикирлешип, охулган асарны чечивде ортакчылык этип, озбашына охулажак асарланы гезалга тутуп, планын кзуруп бажараган охувчуну тарбияламак;
5. чебер адабият асарланы озюне хас болган башгалыкларын англап, оланы илму, иш, публицистика асарлардан айырып, охулган асарланы идея-маъна ягындан чечип, танкыт этип, оларда суратланган яшав галланы англап бажармак;
6. сезню чеберлик гучюн сезивде адабият теория ангвланы агамиятын англамак; охувчуларда бар билимлеге ва англавага таянып (тарихден, музыкадан, эстетикадан) предметлени арасындагы байлавну пайдалы кайдада колламак;
7. предметни уйренивде озюне хас умуми охув мердешлени болдурмак (личностный);
8. дарсда берилеген ангвланы теренлигине ва предметлени бирибири булангы байлавлугуна туюнмек (метапредметный);
9. предметден алынаган билим натижалага ес болмак (предметный);
10. тюрлю-тюрлю источниклерден, интернет ресурслардан пайдаланып бажармак.

Охув планда «Кумк адабият» предметни ери

Янги стандартлар муаллимге, программада айрыча белюклени уйренивге герсетилген сагатланы умуми санавун саклап, асарланы уйренивге, тюрлю яратывчулук ишлени отгеривге озтөрече янашмага, демек сагатланы тийишли гереген кюйде пайламага имканлыклар бере

«КУМУК АДАБИЯТ» ПРЕДМЕТНИ ИЧДЕЛИГИ

ОРТА ЮЗ ЙЫЛЛАРДАГЫ АДАБИЯТ

(XV-XIX АСРУНУ БИРИНЧИ ЯРТЫСЫ)

XV-XIX асрудагы адабиятдан аслу маълуматлар. Бу девюрдеги классиклени асарларында озлени яшавун суратлаву, яшавда бар терсликлеге каршы оланы кзапланыву. Ерли зулмчуланы баш

гётеривю. Й. Къзакъны, М. Османовну, М. Алибековну, Къ. Мирзаны, Е. Эминни, И. Алигъажини ва башгъаланы яратывчулукъ ёллары.».

Йырчы Къзакъ. «Мен Къзакъман, Къзакъман», «Насип», «Магъамматапенди Османовгъа кагъыз», «Хасай бийни олюмюне багъышлангъан марсия»

Магъаммат-апенди Османов. «Шавхалны къаласы».

Абусупиян Акаев. «Яшлагъа насигъат тюрк».

Манай Алибеков. «Байрам, тойда гъалиги яшланы йыбанагъан кюйлери».

Нугъай Батырмурзаев. «Языкъ Гъабибат».

Дадав Магъамматов. «Дагъыстан атлы полкнуну йыры», «Сав дюньягъа занг урайым», «Айтар эдим».

1920–1945-НЧИ ЙЫЛЛАРДАГЪЫ АДАБИЯТ

XX-нчы асруну башындагъы адабиятны оьсюв ёллары. Адабиятгъа къошум этген къумукъ ва дагъыстан шаирлени ва язывчуланы асарлары. Наби Ханмурзаев, Багъавутдин Астемиров, Алимпаша Салаватов, Юсуп Гереев асарлары булан этген къошуму.

Темирболат Бийболатов. «Къурбатлыкъ», «Тутгъун», «Батагъада ярыш»

Багъавутдин Астемиров. «Талчыкълы гюнлерде», «Туснакъда бир нече ойлар», «Намарт дос».

Наби Ханмурзаев. «Бочкени канты».

Адабиятны теориясындан. Сатира

Алимпаша Салаватов. «Айгъази».

Адабиятны теориясындан. Драма.

Юсуп Гереев. «Абия-ханум», «Ажайны планлары».

Адабиятны теориясындан. Хабарны гъакъында англав.

Абдулвагъап Сулейманов. «Биринчи кагъыз»

. Аتكъай. «Къубагийик мююзлер».

Баммат Атаев. «Дав майдан».

Кадрия. «Ногъайым». Адабият теориясындан.

Адабиятда къолланагъан жанрлар. Чебер асарны тизими, тили.
Шаирлик синтаксиси.

ГЕЧИЛГЕН ДАРСЛАНЫ ТАКРАРЛАВ.

ДАГЪЫСТАН ХАЛКЪЛАНЫ

АДАБИЯТЛАРЫНДАН

Мунги Агъмат. «Яш губечилени йыры.

Мардахай Авшалум. «Базыкъ къурсакълар».

Къалукълу Мирза. «Хангъа жавап».

Инхолу Али-Гъажи. «Акъ гире».

Етим Эмин. «Огъ, бизин яшав!».

Мугъутдин Чаринов. «Эркинлик».

Эфенди Капиев. «Йыр».

ГЁНГЮНДЕН УЙРЕНМЕ ТАКЛИФ ЭТИЛЕГЕН АСАРЛАР:

Й. Къазакъ «Мен Къазакъман, Къазакъман».

А. Акаев. «Яшлагъа насигъат тюрк».

Е. Эмин. «Огъ, бизин яшав!».

М. Алибеков. «Байрам - тойда гъалиги яшланы йыбанагъан кюйлери».

Т. Бийболатов. «Тутгъун»

Б. Астемиров. «Талчыкълы гюнлерде».

А. Сулейманов. «Биринчи кагъыз».

А. Гъажамматов. «Къубагийик мююзлер»

ОЪЗБАШЫНА ОХУМАКЪ УЧУН АСАРЛАР:

КЛАСДАН ТЫШДА ОХУМАКЪ УЧУН:

М. Алибеков. «Моллалар».

А. Акаев. «Манайгъа жавап».

Къ. Али. «Давдан кагъыз», «Янтаймагъа ярамас».

Н. Ханмурзаев. «Сайламлы йырлар».

К. Абуков. «Тайгъакъ сокъмакъ».

И. Керимов. «Ашны гъакъында хабарлар».

Ш. Альбериев. «Къысматыма къабулман».

Б. Магъамматов. «Перезе толкъун».

Р. Фатуев. «Йырчы Къазакъ».

Ч. Айтматов. «Эрте учгъан турналар».

Гъ. Сайитов. «Къалайчылар».

Р. Гъамзатов. «Ахырынчы багъа».

«КЪУМУКЪ АДАБИЯТ» ПРЕДМЕТНИ УЙРЕНИВНЮ НАТИЖАЛАРЫ

Аслу умуми школалар учун къумукъ адабиятдан билим берив уьлгю программа гъар класгъа гёре алынма герек билимлерин, бажарывлукъларын, тюрлю гъаракатларын (предметден алынагъан билимлер (предметный), дарсда берилеген англавланы теренлигин ва предметлени бири-бири булангъы байлавлугъун (метапредметный) ва оьзюне хас натижаланы (личностный) токъташдыра.

Оьзюне хас

Шу талап аян этип айтгъанда, охувчу, оьзбашына чалышып, алгъа багъып оьсювню, яшавда оьз ерин табывну, алгъан билимлерин охувда къоллавну ва билим алывгъа бакъдырылгъан чалышывун арагъа чыгъарывну англата.

Жамиятны ва адамланы бир-бирини арасындагъы лап аслу байлавлукъланы гелиши, маъна ва сан янындан алгъанда иш булан байлавлу адамны оьзюне бакъгъан якъдагъы ва ватандашлыкъ англавлары, жамият арада болмагъа тюшеген ихтиярланы якълавдагъы англавлары, алдына мекенли мурат салып

болагъанлыгы, яшавда оъз ерин табып билегенлиги, кѐп тюрлю маданиятлар бар дюнья жамиятында Россияны оъзтѐречилигин билмек ва англамакъ – булар бары да оъзбашына чалышып, гъар охувчуну алдына салынагъан талаплар гъисаплана

– Инсанны кылыкъ-тарбия хасиятларын мюлк этив, кѐп миллетли Ватанына бакъгъан сюювню тарбиялав, оъз адабиятына ва маданиятына, оъзге миллетлени маданиятына гъюрмет этив;

– сѐйлев ва тил масъалаланы чечивде тюрлю источниклени (сѐзлюклер, энциклопедиялар, интернет ресурслар) къоллав.

Дарсда берилеген англавланы теренлиги ва предметлени

бири-бири булангъы байлавлугъу

Бу талапгъа охувчулагъа дарсны барышында оъзге предметлер булангъы байлавлукъну гъакъында берилеген англавлар, тюрлю источниклени, шоланы ичинде интернет ресурсланы къоллап, билимлерин артдырыв, оланы дюнья къаравларында ва халкъ арада тюз къоллав, башлап ерли план къуруп, охутув ишни натижаларын оъзге муаллимлер ва тенгилери булан бирликде яшавгъа чыгъарывда оъзтѐрече ёлланы белгилев бола.

– Асарны проблемасын англав, гипотезаны арагъа чыгъарыв, материалны къурашдырыв, оъзюню къаравларын гертилемек учун далиллер гелтирив, айтылагъан пикруланы себеп аралыкъларын авуздан ва язып англатып билив, гъасиллер чыгъарыв;

– оъзбашына оъз ишин къуруп, оъзюню муштарлыкъ гъавасларын белгилеп бажарыв; – тюрлю маълуматлар береген источниклени табып, оланы чечип, оъзбашына къоллап бажарыв.

Предметден алынагъан билимлер

Предметни уйренивде охувчулар шо предмет булан байлавлу хас билимлеге ес болув, программагъа гѐре дарсда этилме герек ишлени тюрлюлерин, дарсда къолланагъан тюрлю-тюрлю метод къайдаланы ва шоланы дарсны барышында, билим берив проектлени яшавгъа чыгъарывда ва яшавда болагъан гъалларда къоллап билив, ондан къайры да, охувчулар билим алывда илму даражада ойлашып, дарсда гечилеген материалны илму булангъы байлавлугъун токъташдырыв, илму терминологияны къоллап билив аслу талаплардан санала.

1. Билив сферада:

- гечилген асарланы аслу проблематикасын англав;
- адабият асарланы язылган девюрю булангъы байлавлугъун, айрылыкъларын, сонг да кылыкъ масъалаланы гъалиги заман булан гелишивюн гёрсетив;
- адабият асарны чечип бажарыв: ону къайсы жанргъа гирегенин токъташдырыв, темасын, идеясын, кылыкъ-тарбия гючюн англав, игитлерин суратламав, бир яда бир нече асарны игитлерин тенглешдирив;
- асарны агъвалат янын (сюжетин), къурулушун (композициясын), тилини чебер-суратлав алааматларын белгилев, оланы асарны идея маънасын чечивде ролюн англав (филология чечивню элементлери).

2. Айлана дюнья сферада:

- анадаш адабиятны ва маданиятны кылыкъ-тарбия якъдан агъамиятына тюшюнюв, оланы оьзге миллетлени адат, кылыкъ-тарбия хасиятлары булан тенглешдирив;
- асарлагъа оьзтёрече къаравларын болдурув, оланы багъалав;
- авторну ойларын англав, олагъа багъа берив.

3. Сёйлев сферада:

- тюрлю жанрлардагъа адабият асарланы англап, чебер охув;
- проза асарны яда ону гесеклерин, ана тилни чеберлик къуралларын кьоллап, текстден цитаталар гелтирип, хабарлап бажарыв; асаргъа текстге гёре салынган соравлагъа жаваплар берив; авуздан тюрлю-тюрлю монологланы айтып, диалогну юрютюп болув;
- гечилген асарланы идея-тематикасына байлавлу изложениелер, сочинениелер, класда ва уьйде яратывчулукъ ишлер языв; адабият ва умуми маданият темалагъа проектлер онгарыв.

4. Эстетика сферада:

– адабиятны сёз инчесаният гысапда англав, ону гёзеллигин, чеберлигин гыс этив;

– адабият асарларда чебер келпетлени яратывда тилни чеберлик аламатларыны, ана тилни сёз байлыгыны агъамиятын англав.

КЛАСЛАГЪА ГЁРЕ ПРЕДМЕТДЕН АЛЫНАГЪАН БИЛИМЛЕР

– программада гёрсетилген асарланы чебер охуп, маънасына тюшюнюп, хабарын айтып бажарыв;

– гечилген асарланы атларын ва авторларын билив;

– адабият асарны чечивде башлапгъы бажарывлукълагъа мюлк болмакъ (сюжетин англамакъ, идея-чебер маънасын чечивде чебер-суратлав къураллагъа багъа берип болмакъ);

– тюрлю жанрлардагъы асарланы башгъалыкъларын айырыв;

– программада гёрсетилген асарланы гёнгюнден билив;

– асарны сюжети булан байлавлу аслу теория англавланы къоллап бажарыв (композиция, завязка, кульминация, развязка: пролог, эпилог ва ш.б.).

– далилер гелтирип, гъасиллер чыгъарыв;

– тюрлю маълуматлар береген источниклени табыв, чечив, оланы озбашына къоллап, пайдаланып бажарыв.

КЛАСЛАГЪА ГЁРЕ ПРЕДМЕТНИ ТЕМАТИКА ПЛАНЛАШДЫРЫВ

Тематика планлашдырылыв йыллагъа гёре берилген, онда темалагъа гёре сагъатлар гёрсетилген. Сагъатланы ва темаланы гезигин муаллим озюню къаравуна гёре алышдыры

№	Тема уроков Дарсны темасы	Часы Сагъ ат	Дата		Д/З
			по плану	по факту	
1.	Вводный урок. Литература 18 – 19вв. Англатыв дарс.18 -19-нчу асрулардагы адабиат.	1			Стр.3-12 читать
2.	«Я Казак , Казак» , « Насип» Ирчи Казак. «Мен Къазакъман,Къазакъман», «Насип».	1			Стр 14 выучить
3.	«Письмо к Магомед - Апенди Османову» «Магъаммат- Апенди Османовгъа кагъыз»	1			Стр 19-20 читать
4.	«Дворец Шавхала» Магомед – Апенди Османов. «Шавхалны къаласы»	1			Стр. 20-23 выучить отрывок
5.	«Песня молодых кубачинчев» Мунги Агъмат «Яш кубачилени йыры»	1			Стр.24-25 выучить наизусть
6.	«Седею» Али – Гаджи из Инхо «Акъ гире» Инхолу Али – Гъажи	1			Стр. 27-28 выраз чит.
7.	«Толстопузые» Мардахай Авшалум «Базыкъ къурсакълар»	1			Стр. 30-31 читать
8.	«Как сегодняшняя молодежь веселится теперь на прозданиях и пирах» Манай Алибеков «Байрам тойда гъалиги яшланы йыбанагъан кюйлери»	1			Стр. 36-37 выучить отрывок
9.	Вн. чт «Письмо с фронта» К. Али Кл. тышда охув «Давдан кагъыз» Къ. Али	1			Стр 96-101
10.	«Бедная Хабибат» Нугай Батырмурзаев «Языкъ Гъабибат» Нугай Батырмурзаев	1			Стр 40-50 читать
11.	«Бедная Хабибат» Нугай Батырмурзаев «Языкъ Гъабибат» Нугай Батырмурзаев	1			Стр 41-60 читать
12.	«Бедная Хабибат» Нугай Батырмурзаев «Языкъ Гъабибат» Нугай Батырмурзаев	1			Стр 61-70 читать
13.	Сочинение «Образ Хабибат» (подготовка) Сочинение « Гъабибатны келпети» (онгарылыв)	1			Стр 40-70 повторить
14.	Сочинение (письмо) Сочинение (языв)	1			Стр 40-70 повторить
15.	Вн. чт «Скользкая тропа» К.Абуков Кл. тышда охув «Тайгъан сокъмакъ» К.Абуков	1			Стр 33-40
16.	«Ответ хану» «Хангъа жавап» Къалукълу Мирза	1			Стр 74 выуч.
17.	«Ох наша жизнь» Етим Эмин «Огъ наша жизнь»	1			Стр.75-78 выраз чит.
18.	«Свобода» Мугутдин Чаринов «Эркинлик» Мугъутдин Чаринов	1			Стр 82 выраз чит
19.	Вн.чт. Кл. тышда 20-нчы асрудагы адабиат	1			Стр 83-84 выучить

20.	«Необитаемая даль» , «Чужбина» Т.Бийболатов. «Къурбатлыкъ», «Тупгъун»	1			Стр. 87-88 выучить
21.	«Соревнования» «Батагъада ярыш»	1			Стр 58-64
22.	«Жалоба бочки» Наби Ханмурзаев «Бочкени канты»	1			Стр. 103-108 читать
23.	« Безрадостные дни», «Думы в тюрьме» Б. Астемиров «Талчыкълы гюнлерде», «Туснакъда бир – нече ойлар»	1			Стр 114-127 выраз.чт.
24.	«Коварный друг» «Намарт дос»	1			Стр 114-127 выраз.чт.
25.	«Айгази» Алим – Паша Салаватов. «Айгъази»	1			Стр 134-151 читать
26.	«Айгази» Алим – Паша Салаватов. «Айгъази»	1			Стр 151-185 читать
27.	Вн.чт. Пьесы А.Саловатова Кл. тышда охув. А.Салаватовну пьесалары	1			Стр 134- 185 повтрить
28.	Сочинение «Образ Айгази» (подготовка) Сочинение « Айгазини келпети» (онгарылыв)	1			Стр 134- 185 повтрить
29.	Сочинение (письмо) Сочинение (языв)	1			Стр 6-17
30.	«Абия – ханум» Ю.Гереев «Абия – ханум»	1			192-195 пересказ
31.	«Письма с фронта» А. – В. Сулейманов «Фронтдан кагъызлар»	1			Стр 203-208 выуч отрывок
32.	«Оленьи рога» Аткай «Къубагийик мююзлер»	1			Стр 211-219 читать
33.	«Поле боя» Баммат Атаев «Дав майдан»	1			Стр 211-219 читать
34.	«Нагайская степь» Кадрия «Ногъайым	1			Стр 222-229 читать